

Anct K. Rickevičiūtės, „iš filosofų J. G. Fichtė, atrodo, buvo kovingiausias, mažiausiai linkęs į kompromisus“¹.

Antra vertus, kaip pabrėžė disertantas, J. G. Fichtės atliktos juslumo sąvokos ir juslumo sąvokos ryšio su valios sąvoka analizės marksistinė-lenininė interpretacija yra fundamentalus pagrindas „elementarių“ juslinių duomenų atsiradimo patyrimo aiškinimui. Taigi J. G. Fichtės filosofinėje doktrinoje, tiesa, nusižengus istoriškumo principui, galima ieškoti argumentų šiuolaikinėms filosofinėms diskusijoms. Disertanto pasirinktas valios ir juslumo santykio aspektas įgalina rekonstruoti J. G. Fichtės pažiūras ir šiuolaikinei filosofijai aktualių patyrimo turinio problemas atžvilgiu.

Pirmojoje disertacijos dalyje — „Tikros realybės beišeškant“ atskleidžiamos istorinės ir loginės J. G. Fichtės filosofijos ištakos, jo filosofavimo principai įvertinami iš marksistinės-lenininės filosofijos pozicijų, patikslinami kriterijai, kuriais remiantis bus vertinamas valios ir juslumo sąvokų santykis. Disertantas čia apibrėžia J. G. Fichtės „antidogmatiskumo“ socialinius šaltinius ir teorines prielaidas. Mechanistinio determinizmo krizė ir I. Kanto *daikto savyje* samprata (anot disertacijos autoriaus, tai I. Kan-

to dogmatiškumo išraiška) lėmė naujųjų amžių pasaulėžiūros dualistinį pobūdį ir užkirtė kelią autonominei žmogaus būties pagrindimui. Toliau suformuluojama išvada, kad J. G. Fichtė, interpretuodamas I. Kanto atskirtus pažinimo lygius kaip vieningo transcendentalinio subjekto andus, savaip išsprendė I. Kanto dualizme užfiksuotą problemą.

Antroji disertacijos dalis — „Begalinės valios objektas“ skirta J. G. Fichtės filosofinės sistemos rekonstrukcijai ir jo filosofinės doktrinos įvertinimui vokiečių klasikinio idealizmo perspektyvos ir marksistinės-lenininės filosofijos formavimosi aspektu.

Pažintis su disertacija rodo jos autorių esant kompetentingą filosofą, kuris gerai orientuojasi sudėtingoje vokiečių klasikinio idealizmo problematikoje. Oficialaus oponento A. Šliogerio žodžiais tariant, S. Arlauskas laisvai valdo sudėtingą filosofinę medžiagą, nepaklūsta jos diktatui, kaip dažnai atsitinka su kitais disertantais. Oponentai teigiamai įvertino atliktą darbą ir rekomendavo tarybai suteikti S. Arlauskui filosofijos mokslų kandidato laipsnį.

A. Poviliūnas

KRITINĖ PRANO DOVYDAIČIO FILOSOFINIŲ PAŽIŪRŲ ANALIZĖ

1986 m. gruodžio 8 d. Lietuvos TSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto specializuotoje taryboje šio instituto mokslinis bendradarbis Jonas Balčius apgyne filosofijos mokslų kandidato disertaciją „P. Dovydaičio filosofinės ir visuomeninės pažiūros (1910—1940)“. Mokslinis disertacijos vadovas — filosofijos mokslų daktaras, profesorius R. Plečkaitis; oficialieji oponentai: Lietuvos TSR MA narys korespondentas, filosofijos mokslų daktaras, profesorius J. Minkevičius ir filosofijos mokslų kandidatas, docentas V. Pikutis; kolektyvinis recenzentas — Vilniaus inžinerinio statybos instituto filosofijos katedra.

Disertacijoje — trys skyriai. Pirmajame iš jų — „Pranas Dovydaitis — filosofas ir visuomenės veikėjas“ — pateikiama glausta lietuvių neotomistinės filosofijos atstovo P. Dovydaičio (1886—1942) gyvenimo ir veiklos apžvalga, apibūdinami svarbiausieji

XX a. pradžios socialiniai ir politiniai įvykiai Lietuvoje, turėję reikšmės ideologinių filosofo pozicijų formavimuisi. Argumentuotai paneigus liberalinio emigranto J. Girniaus tvirtinimą, jog P. Dovydaitis, kaip kilęs iš valstiečių, reiškęs visos lietuvių tautos ir liaudies interesus, lietuvių neotomistas parodomas kaip ryškus buržuazinės ideologijos atstovas. Aptariama P. Dovydaičio, kaip Kauno universiteto profesorius, periodinių filosofinių leidinių „Kosmos“, „Soter“, „Logos“ steigėjo bei redaktoriaus veikla. Kritiškai analizuojamos ir iš marksistinės metodologijos pozicijų vertinamos P. Dovydaičio pažiūros mokslinio pasaulio pažinimo specifikos ir patikimumo klausimais, apibūdinamos metodologinės marksistinio aiškinimo apie mokslinio pažinimo ir religinio tikrovės traktavimo nesuderinamą prielaidos. Antrajame skyriuje — „P. Dovydaičio pažiūros į gamtą ir gamtos moks-

¹ Rickevičiūtė K. J. G. Fichtės filosofijos V., 1982. — P. 5.

dvasia // J. G. Fichtė. Žmogaus paskirtis. —

lus" — kritikuojamos lietuvių neotomisto pastangos atgaivinti teleologizmą gamtos mokslų disciplinose ir jo pagalba eliminuoti iš Č. Darvino evoliucijos teorijos materialistinį jos pagrindą. Trečiajame skyriuje — „Visuomeninės P. Dovydaičio pažiūros“ — kritiškai analizuojami filosofo darbai, skirti pasaulėžiūrinėms visuomeninio pobūdžio problemoms. Parodoma, jog pagrindinis principas ir šioje sferoje lieka teleologizmas, labiausiai sąlygojęs P. Dovydaičio vi-

suomeninių pažiūrų dogmatinį ir eklektinį pobūdį.

Be oficialiųjų oponentų, tarybos posėdyje apie J. Balčiaus disertaciją savo nuomonę pasakė ir teigiamai ją įvertino filosofijos mokslų daktarai profesorius A. Griška ir docentas A. Gaidys, istorijos mokslų kandidatas docentas V. Žemaitis.

V. Bagdonavičius